

Asia: VN/27452/2020

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Salassapitoperusteita pitäisi kokonaisuutena systematisoida ja jäsentää uudella tavalla.

Nykyisessä laissa jokainen 24 §:n alakohdassa mainittu peruste kattaa suuren joukon asiakirjoja ja osa perusteista on keskenään päällekkäisiä. Näitä perusteita on myös lisätty ja täsmennetty vuosien aikana. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa osa perusteista on hyvin laajoja kun taas esim. alakohta 29 hyvinkin tarkka. Salassapito on tietokohtaista, mutta liian kasuistinen sääntely johtaa tilanteeseen, jossa uusi säännös ei näin hyvin kestä aikaa yli 25 vuotta. Salassapidossa pitäisi osajulkisuudenkin tavoitteista johtuen lähteä tietokeskeisyydestä ja selkeästä jäsentämisestä eri tyyppisiin tietoihin, nyt esimerkiksi valtion turvallisuus ja maanpuolustus ovat erillisiä perusteita, vaikka monelta osin liittyvät toisiinsa.

Toinen ongelma on salausperusteiden jakaminen ehdottomiin salassapitoperusteisiin, julkisuusolettamaan ja salassapito-olettamaan. Näistä kahdessa viimeisessä on vahinkoedellytyslauseke. Systematiikassa olisi perusteltua lähteä näistä eli tiedot jaettaisiin selkeästi ehdottomasti salassapidettäviin ja vahinkoedellytyslausekkeen perusteella salassapidettäviin. Nykymuotoilut edellyttävät varsin pitkälle menevää tulkintaa, esimerkiksi alakohdassa 26, jossa ensimmäinen kriteeri rajoittaa tiedon julkisuutta ja toinen taas salassapitoa.

Salassapitosäännöksissä on keskeistä, että ne ovat poikkeuksia perustuslaissa säädettyyn viranomaisten asiakirjojen julkisuuteen perusoikeutena. Tämä lähtökohta tulisi tuoda selkeästi esiin myös salassapitosäännöksessä ja siihen liittää muistutus mahdollisuudesta osajulkisuuteen. On syytä muistaa, että käytännön tulkintatilanteessa yksittäinen päättäjä ei ole julkisuuslain asiantuntija ja nykyinen laki on jo yli 25 vuotta vanha, jolloin julkisuuslakiin koulutettujen määrä on vähentynyt.

Samalla jokainen perusta tulisi käydä läpi ja pohtia relevanssa 2020-luvulla sekä suhdetta muuhun lainsäädäntöön.

Salassapito on poikkeus julkisuuteen, joten kattavien salassapitoperusteiden sijasta voisi olla perusteltua tapauskohtaisesti tarkastella sitä, voisiko erityislainsäädännössä olla rajattuun erityistapaukseen kuuluva salaamisperuste. Käytännön tietopyyntötilanteessa sovellettavaksi tulee ensin erityislaki, jonka jälkeen yleislaki ja jos yleislaissa on väljempi salausperuste, on kannustin salata tietoa.

Kokonaisuutena on olennaista, että julkisuuslaissa korostuu julkisuuden ensisijaisuus ja salauksen poikkeuksellisuus sekä perusteluvaatimus.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvailkaa ja perustelkaa muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Salassapitoperusteissa tulisi huomioida uudella tavalla esimerkiksi pörssiyrityksiä koskevaan sääntelyyn liittyvät erityiset tilanteet. Yksittäisen toimijan salassapidettävän tiedon lisäksi tulisi huomioida vaikutukset koko toimialan markkinoihin ja yleisesti markkinatilanteeseen.

Oletteko tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

-

Riku Neuvonen
julkisoikeuden professori, Tampereen yliopisto.